

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО»**

**Харків
2020**

Методичні матеріали та завдання до практичних занять з навчальної дисципліни «Земельне право» для студентів денної форми навчання першого (бакалаврського) освітньо-кваліфікаційного рівня галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад.: М. В. Шульга В. І. Гордєєв, Д. М. Золотарьова та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 54 с.

У к л а д а ч і: М. В. Шульга,
В. І. Гордєєв,
Д. М. Золотарьова,
І. В. Ігнатенко,
Л. В. Лейба,
Т. В. Лісова,
Н. О. Мельник,
О. М. Савельєва,
Д. В. Санніков,
С. В. Хомінець,
Р. А. Цилюрик
С. В. Шарапова

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020
Н а в ч а л ь н е в и д а н н я

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО»**

для студентів денної форми навчання
першого (бакалаврського)
освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

У к л а д а ч і: ШУЛЬГА Михайло Васильович,
ГОРДЄЄВ Володимир Іванович,
ЗОЛОТАРЬОВА Дар'я Михайлівна,
ІГНАТЕНКО Ірина Володимирівна,
ЛЕЙБА Людмила Василівна,
ЛІСОВА Тетяна Вікторівна,
МЕЛЬНИК Наталія Олександрівна,
САВЕЛЬЄВА Олена Миколаївна,
САННІКОВ Дмитро Валерійович,
ХОМІНЕЦЬ Світлана Володимирівна,
ЦИЛЮРИК Римма Анатоліївна,
ШАРАПОВА Світлана Володимирівна

Відповідальний за випуск *М. В. Шульга*
Редактор *О. І. Борисенко*
Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*

ВСТУП

«Земельне право» – одна з найактуальніших в умовах сьогодення фундаментальна професійно орієнтована навчальна дисципліна, вивчення якої є важливою складовою правової освіти студентів вищих освітніх закладів. Особливого значення вона набуває у період реформування земельних правовідносин в Україні та суттєвого оновлення правового підґрунтя їх регламентації. Вивчення земельного права сприяє становленню сучасного правника як фахівця, який може забезпечити режим законності сталого розвитку земельних прав та інтересів відповідних суб'єктів.

Завданням навчальної дисципліни є: опанування студентами необхідних теоретичних положень; засвоєння змісту земельно-правових категорій, сутності земельно-правових інститутів; оволодіння навичками розкриття змісту норм земельного права, роз'яснень вищих судових інстанцій України та рішень Конституційного Суду України, їх тлумачення та правильного застосування у вирішенні конкретних справ; набуття досвіду науково-дослідної роботи у галузі земельного права; закріплення вмінь самостійного опрацювання нормативно-правових актів, земельно-правової наукової літератури, матеріалів судової практики.

При вивченні земельного права України використовуються такі види навчальної роботи, як лекції, практичні заняття, колоквиуми, консультації, індивідуальні навчально-дослідні завдання, самостійна робота студентів.

Практичні заняття є дієвою формою навчання, що дозволяє активно розвивати навички юридичного мислення, свідомого оперування правовими нормами і категоріями, здатність правильно оцінювати колізійні ситуації з реальних судових справ тощо. Саме на цих заняттях вибудовується фундамент для ефективного застосування набутих знань і вмінь у майбутній професійній діяльності правника. Для поглибленого осмислення найважливіших теоретичних тем передбачено колоквиум.

При підготовці до занять студенти самостійно мають вивчити відповідні розділи підручників і рекомендовану літературу, засвоїти необхідні нормативні акти, ознайомитися із судовою практикою, доопрацювати конспект лекцій.

Запорукою успішного вирішення практичного завдання

стане уважне вивчення його умов та юридичний аналіз наведених обставин. Це дозволить дати правильні відповіді на всі теоретичні й практичні запитання, які слід викласти письмово у вигляді розгорнутих, обґрунтованих і мотивованих рішень з посиланням на відповідні норми законодавства.

На практичних заняттях перевіряється ступінь засвоєння студентами основних питань теорії земельного права, законодавства та практики його застосування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Земельне право» студенти повинні:

- **знати** стан основних проблем науки земельного права; сутність земельно-правових категорій; поняття, зміст та значення земельних правовідносин; особливості набуття й реалізації права власності та користування земельними ділянками, регулювання плати за землю; гарантії реалізації та захисту земельних прав суб'єктів; специфіку правового регулювання використання окремих категорій земель; правовий режим особливо охоронюваних територій;

- **вільно орієнтуватися** у системі земельного права та судовій практиці застосування земельного законодавства при розгляді земельних спорів;

- **ознайомитися** з практикою застосування земельних нормативно-правових актів судами України, перспективними та основними напрямками розвитку та кодифікації земельного законодавства;

- **уміти** правильно тлумачити та застосовувати положення нормативно-правових актів, визначаючи при цьому види правовідносин; використовувати дані науки земельного права для вирішення професійних завдань; здійснювати юридичний аналіз обставин для кваліфікації земельних відносин; при виконанні професійних завдань визначати правовий статус органів у сфері управління використанням, відтворенням та охороною земель і правові наслідки рішень, які вони приймають; у межах економіко-правового механізму землекористування та охорони земель вживати економічних заходів раціонального землекористування й передбачені законодавством механізми правового регулювання використання, охорони та відтворення земельних ресурсів; аргументувати власну точку зору й прийняття рішення за конкретним завданням.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Земельне право в правовій системі України. Земельні правовідносини. Джерела земельного права

(колоквіум)

Питання для обговорення

1. Поняття, предмет, метод і система земельного права.
2. Суб'єкти, об'єкти та зміст земельних правовідносин.
3. Класифікація земельних правовідносин.
4. Принципи земельного права.
5. Особливості, етапи здійснення та правові наслідки сучасної земельної реформи.
6. Джерела земельного права та їх види.
7. Особливості джерел земельного права.
8. Структура та характеристика Земельного кодексу України.

Тема 2. Право власності на землю

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика права власності на землю.
2. Форми власності на землю.
3. Суб'єкти та об'єкти права власності на землю.
4. Підстави та порядок виникнення права власності на землю.
5. Особливості набуття і реалізації права довірчої власності на земельні ділянки.
6. Права та обов'язки власників земельних ділянок.
7. Підстави та порядок припинення права власності на землю.

1. Міська рада прийняла рішення щодо викупу земельної ділянки, що належить на праві приватної власності громадянину К., для створення природного заповідника. За шість місяців до майбутнього викупу громадянину К. було направлено поштою відповідне рішення для ознайомлення. Не маючи заперечень проти викупу його земельної ділянки, громадянин К. надав свою згоду. Проте незабаром після цього він помер. Син громадянина К., як спадкоємець, своєї згоди на викуп земельної ділянки не надав, мотивуючи своє рішення тим, що відповідно до законодавства створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється без вилучення земельних ділянок у їх власників та користувачів. Міська рада звернулася з позовом до адміністративного суду.

Вирішіть справу. Який порядок відчуження земельних ділянок?

2. Громадянка Німеччини С. є власником земельної ділянки, яку вона отримала у власність, будучи громадянкою України, в порядку, визначеному Законом України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 5 червня 2003 р. Селищна рада, вважаючи С. неналежним власником земельної ділянки, прийняла рішення про відчуження земельної ділянки.

Дайте правовий висновок по справі.

3. Громадянин Б. звернувся із заявою про безоплатну передачу земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства із земель державної власності до районної державної адміністрації. У заяві він зазначив цільове призначення та орієнтовні розміри земельної ділянки. Райдержадміністрація відмовила йому у передачі земельної ділянки у власність, пояснивши свою відмову тим, що розпорядником земель у межах населених пунктів є органи місцевого самоврядування, а саме сільська рада. Розглянувши заяву громадянина Б., сільська рада прийняла рішення про надання дозволу на розроблення технічної документації із землеустрою. Інженер-землевпорядник відмовився розробляти

технічну документацію із землеустрою, оскільки у даному випадку сільська рада повинна була надати дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Громадянин Б. подав позов до суду щодо відмови інженера-землевпорядника розробити технічну документацію із землеустрою. У суді з'ясувалося, що сільська рада не мала повноважень щодо розпорядження землями відповідного цільового призначення.

Вирішіть справу.

4. Громадянка Д. має у користуванні три земельні ділянки невеликої площі для ведення особистого селянського господарства, а також є власником гаража у гаражному кооперативі. Керуючись положеннями ст. 121 ЗК України, вона звернулася до селищної ради із заявою про надання дозволу на розроблення технічної документації зі встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) для подальшої приватизації земельної ділянки безоплатно у власність загальною площею 1,80 га (площа складається із трьох земельних ділянок). Також громадянкою Д. було подано заяву про надання дозволу на розроблення технічної документації зі встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) для подальшої приватизації земельної ділянки під гаражем у гаражному кооперативі. Селищна рада відмовила у передачі трьох земельних ділянок, зазначивши, що за законом можна приватизувати лише одну із зазначених ділянок. Що стосується приватизації земельної ділянки під гаражем у гаражному кооперативі, то громадянці Д. було повідомлено про можливість зареєструвати право власності на гараж без права приватизації земельної ділянки під ним.

Вважаючи свої права порушеними, громадянка Д. звернулася до господарського суду.

Дайте правовий висновок по справі.

5. Член садівничого товариства Т. звернувся із заявою до правління товариства з вимогою надати йому документ, що

посвідчуватиме його право власності на земельну ділянку, у зв'язку з його наміром її продати. Правління садівничого товариства відмовило громадянину Т. на тій підставі, що продаж земельних ділянок такого цільового призначення заборонено, а власником усіх земель садівничого товариства є правління садівничого товариства.

Дайте правову оцінку діям сторін.

6. К. був власником житлового будинку та господарських споруд, що розташовані на земельній ділянці розміром 0,25 га, яка передана йому в минулому в постійне землекористування. Після смерті К. будинок разом із господарськими спорудами успадкували троє його спадкоємців. Згодом на земельній ділянці ними були зведені ще два житлові будинки, гараж та сарай, облаштовано додаткові в'їзди.

Рішенням суду визнано право власності на один новий житловий будинок та гараж біля нього. Власник цього будинку вирішив отримати у власність частину земельної ділянки, проте інші власники будинків згоди на це йому не надали. Вважаючи свої права порушеними, він вирішив звернутися до суду.

Чи є підстави для виникнення права власності на земельну ділянку для цього суб'єкта? Яким чином можлива передача земельної ділянки у власність в такому випадку? Які дії необхідно вчинити для отримання земельної ділянки у власність до судового звернення?

7. Фермерське господарство «Б» у 1994 р. отримало в постійне користування із земель державної власності земельну ділянку сільськогосподарських угідь площею 60 га. У встановленому законом порядку було виготовлено та отримано державний акт на право постійного користування на ім'я О. – голови фермерського господарства.

Члени фермерського господарства «Б» прийняли у 2006 р. рішення про розподіл земельного масиву між ними. З цієї метою члени фермерського господарства звернулися до райдержадміністрації із відповідними зверненнями. Райдержадміністрація задовольнила звернення громадян та

надала дозвіл на розробку технічної документації, яка була виготовлена. Виготовлено й державні акти на право власності на земельні ділянки, при цьому документацію передано до органу, що вів Державний земельний кадастр. Проте з невідомих причин відповідні відомості до кадастру не внесли.

Голова фермерського господарства О. у 2014 р. помирає. Її спадкоємці продовжують використовувати земельну ділянку за цільовим призначенням для діяльності фермерського господарства. У 2015 р. до РДА звертається Л., яка просить передати їй безоплатно у власність земельну ділянку розміром 11 га. Райдержадміністрація передає Л. таку земельну ділянку із земель, що перебувають у користуванні фермерського господарства. Своє рішення голова РДА мотивував тим, що постійний користувач помер, а інші особи не мають права на постійне землекористування.

Як вирішити цю справу? Чиї права порушено? Які права порушено? Які засоби та способи захисту необхідно застосовувати у цій справі?

8. Власник присадибної земельної ділянки Д. побудував на відстані 0,7 м від межі із сусідньою ділянкою двоповерхову господарську будівлю. Поруч із нею Д. влаштував компостну яму та смітник для утилізації побутових відходів шляхом їх закопування, а в господарській будівлі облаштував майстерню із виготовлення промислових товарів.

На неодноразові заперечення користувача сусідньої присадибної ділянки проти будівництва та здійснення господарської діяльності у житловій зоні Д. не зважав, оскільки його сусід не є власником земельної ділянки.

Сусід звернувся до суду із позовом, у якому вимагав знести незаконно побудовану споруду, не введено у експлуатацію, заборонити здійснення господарської діяльності на присадибній ділянці, ліквідувати компостну яму та смітник, використання яких суперечить санітарним вимогам.

Чи підлягає позов задоволенню?

9. Т., який перебував у шлюбі, рішенням сільської ради

1982 р. надано земельну ділянку розміром 0,12 га для будівництва та обслуговування житлового будинку. Будинок побудовано та введено в експлуатацію 1987 р., а згодом, у 1996 р., оформлено право власності. При цьому земельна ділянка перебувала у постійному користуванні.

Приватизувати земельну ділянку подружжя вирішило 2007 р. До органів місцевого самоврядування із відповідною заявою звернувся Т., йому були надані необхідні дозволи та видано державний акт. Через деякий час Т. та його дружина склали заповіт подружжя, відповідно до якого все майно спадкує їхня єдина донька. У той же день Т. склав заповіт, згідно з яким спадкоємицею стає дочка.

У березні 2013 р. Т. помер. Донька, як спадкоємиця за заповітом, успадкувала земельну ділянку. При цьому житловий будинок та господарські споруди, що на цій ділянці розміщені, до складу спадкової маси не увійшли. Донька поставила матері вимогу звільнити земельну ділянку.

За захистом своїх прав мати звернулася до суду.

Як вирішити цю справу?

Тема 3. Правові форми приватизації земель

Питання для обговорення

1. Поняття, основні риси та юридична природа приватизації земель.
2. Суб'єкти, об'єкти та форми приватизації земель.
3. Особливості приватизації земель сільськогосподарського призначення та інших категорій земель.
4. Юридичні гарантії здійснення приватизації земель.

10. Фермерське господарство «Надія» на території с. Рогозянка придбало нежитлову будівлю, яку згодом ввело в експлуатацію як продовольчий магазин.

Голова фермерського господарства звернувся до селищної ради з клопотанням про передачу безкоштовно у

приватну власність земельної ділянки площею 0,25 га для обслуговування магазину його дружині – як члену фермерського господарства в рахунок земельної частки (паю). Клопотання ґрунтувалося на положенні ст. 13 Закону України «Про фермерське господарство». Селищна рада відмовила у задоволенні клопотання, посилаючись на те, що земельна ділянка розташована у самому центрі селища, а землі фермерського господарства – за межами населеного пункту.

Голова господарства звернувся до місцевого суду з відповідним позовом.

Дайте висновок по справі.

11. Міська рада прийняла рішення про відведення гаражно-будівельному кооперативу «Шлях» земельної ділянки під будівництво в зеленій зоні міста. Кооператив розпочав вирубку дерев, будівництво під'їзних шляхів, завезення необхідних будівельних матеріалів.

Група громадян висунула вимоги щодо зупинення будівництва і скасування рішення ради про відведення земельної ділянки, посилалась на те, що населення не було завчасно проінформовано про забудову, не враховано громадської думки, немає позитивного висновку екологічної експертизи.

До якого органу для вирішення спору мають звернутися громадяни? Як вирішити справу?

12. Н. вирішив зайнятися підприємницькою діяльністю – виготовленням металопластикових конструкцій. Для цього йому необхідна була земельна ділянка, яку Н. бажав отримати безоплатно у власність, тож підприємець звернувся до міськради, проте отримав відмову, мотивовану відсутністю на території міста вільних земель промисловості.

Отримавши консультацію у знайомого правозахисника, Н. звернувся до райдержадміністрації із вимогою надати йому, як громадянину, земельну ділянку із державної власності, але й там йому було відмовлено з посиланням на те, що серед земель державної власності у межах населеного пункту відсутні землі

промисловості.

Н. звернувся до суду з адміністративним позовом, у якому намагався оскаржити відповідні рішення міськради та райдержадміністрації. У судовому процесі представник міськради заявив, що вільних земель, стосовно яких прийнято рішення про передачу їх у власність, на цей момент немає.

Яке рішення прийме суд? Чи можливо змусити органи державної влади та місцевого самоврядування безоплатно передати у власність громадянину земельну ділянку?

13. В. придбав двокімнатну квартиру у двоквартирному одноповерховому будинку котеджного типу. Згодом він отримав дозвіл та прибудував до цієї квартири житлове приміщення, що складалося із кімнати та кухні. Дві житлові кімнати та нежитлові приміщення, що були ним придбані, реконструйовано. Реконструкція була визнана відповідними органами та зареєстровано право власності за В.

Власник другої частини будинку, громадянин М., вирішив приватизувати земельну ділянку. З цією метою він звернувся до органів місцевого самоврядування. Після здійснення необхідної процедури сусід отримав рішення місцевої ради, відповідно до якого обом власникам будинку – В. та М. у спільну сумісну власність передано земельну ділянку без виділення часток.

Згодом М. звернувся до суду із позовом про виділення частки кожного із власників. Судом прийнято рішення, за яким частка М. складає 16/25, а В. – 9/25. Підставою для такого рішення був первинний план розподілу житлового будинку (до реконструкції). Згідно з рішенням суду М. отримав державний акт, але при виділенні йому земельної ділянки в натурі на місцевості другий власник – В. був фактично позбавлений можливості користування земельною ділянкою, оскільки навіть ворота знаходилися на частині земельної ділянки, що належала М.

Вважаючи свої права порушеними, В. звернувся до суду. Під час судового розгляду з'ясовано, що В. не давав згоди на приватизацію земельної ділянки.

Як вирішити справу? Які умови та порядок приватизації земельної ділянки, на якій розташований будинок, що перебуває у власності кількох суб'єктів?

Тема 4. Право землекористування

Питання для обговорення

1. Загальні засади права землекористування та його види.
2. Суб'єкти, об'єкти та зміст права землекористування.
3. Право на загальне, сумісне та відособлене користування землею.
4. Набуття та припинення права землекористування.
5. Права та обов'язки землекористувачів.
6. Особливості права постійного землекористування.
7. Право на оренду землі.
8. Речові права на землю:
  - а) користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) або для забудови (суперфіцій);
  - б) сервітутне користування чужою земельною ділянкою.
9. Захист прав землекористувачів.

14. К. у 1996 р. отримав земельну ділянку на праві постійного землекористування площею 100 га для ведення селянського (фермерського) господарства. У встановленому законом порядку було виготовлено та отримано Державний акт на право постійного користування на ім'я голови фермерського господарства К. та створено фермерське господарство «В».

У 2017 р. головою фермерського господарства став С. – зять фермера К., тоді як останній залишився членом фермерського господарства.

Між тим у квітні 2018 р. К. звернувся із заявою про добровільну відмову від права постійного землекористування

на користь держави. ГУ Держгеокадастру в Харківській області видало наказ про припинення права постійного землекористування та зарахування земельної ділянки до земель запасу.

Фермерське господарство «В», вважаючи, що його право користування земельною ділянкою порушується, звернулося до господарського суду з позовом про визнання недійсним наказу державного органу та визнання за юридичною особою права постійного землекористування.

Чи підлягає позов задоволенню? Який порядок виникнення права постійного землекористування? Назвіть особливості припинення права постійного землекористування.

15. Міським жителям у 2011 р. були надані в оренду строком на 5 років земельні ділянки площею по 0,03 га для індивідуального городництва. У 2017 р. громадяни звернулися до сільської ради про передачу їм у приватну власність вказаних земельних ділянок, посилаючись на Закон України «Про оренду землі», за яким орендарі мають переважне право на отримання орендованої земельної ділянки у власність.

Як вирішити цю справу? Який порядок отримання у власність орендованих земельних ділянок? Назвіть істотні умови договору оренди земельної ділянки.

16. Проживаючи в селі, К. отримав у приватну власність у встановленому порядку земельну ділянку (2 га) для ведення особистого селянського господарства. Після виходу на пенсію більшу частину року він проживав в обласному центрі у своїх дітей. У зв'язку із цим він із сусідом Я. – жителем села у 2016 р. уклав договір оренди на 5 років на використання своєї земельної ділянки. Згідно з договором орендар зобов'язувався сплачувати податок за земельну ділянку, охороняти у зимовий період житловий будинок та передавати щорічно 50 % врожаю овочевих культур, зібраного з орендованої ділянки. Через два роки К. достроково розірвав договір, вважаючи, що Я. несумлінно виконує його умови.

Орендар звернувся з позовом до суду про визнання

незаконним одностороннє припинення договору оренди.

Як вирішити цю справу?

17. Юридична особа за місяць до закінчення строку дії договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення звернулась із заявою до ГУ Держгеокадастру в Харківській області за його поновленням. Державний орган відмовив у цій дії, пославшись на те, що за чинним земельним законодавством надання земельних ділянок в оренду повинно здійснюватися на земельному аукціоні з метою поповнення бюджетів територіальних громад. Крім того, істотні умови договору оренди (строк, розмір орендної плати) не відповідають законодавству, а тому підстав для поновлення договору оренди землі немає.

Як вирішити цю справу? Проаналізуйте дії державного органу та юридичної особи, керуючись земельним законодавством. Який спосіб захисту земельних прав юридичної особи може бути застосований у цьому випадку?

18. Міська рада надала в постійне користування релігійній організації земельну ділянку для будівництва культової споруди – православного храму. Рішення про надання земельної ділянки містили всі передбачені законом вимоги щодо забудови земельної ділянки громадської забудови.

Проте релігійна організація проектної документації для зведення будівлі не замовляла і не розробила. Звівши будівлю, вона не ввела її в експлуатацію, як того вимагає закон. Право власності на будівлю не було зареєстровано. Крім того, не отримавши дозволу, релігійна організація побудувала на земельній ділянці ще одну споруду – семінарію.

Чи порушені в даному разі права територіальної громади та органів місцевого самоврядування? Як має здійснюватися захист порушених прав?

19. Сільськогосподарське підприємство та приватний підприємець С. уклали договір оренди земельної ділянки загальною площею 2 га, придатної для сільськогосподарського

використання. За умовами договору орендодавець (підприємство) був зобов'язаний передати в установлений строк земельну ділянку в користування орендарю.

Через місяць після установленого в договорі строку в користування орендарю було передано тільки 1,5 га землі. До того ж передана земельна ділянка була повністю засмічена, що унеможливило її використання за цільовим призначенням.

С. звернувся до суду з позовом про дострокове припинення (розірвання) договору оренди.

Як вирішити цю справу? З якого часу договір оренди вважається укладеним? Визначте коло обов'язків землевласників та землекористувачів за договором оренди.

20. Фермерське господарство уклало з А., який був власником земельної ділянки сільськогосподарського призначення, договір оренди цієї ділянки на 49 років, виплативши йому повну суму орендної плати за весь строк дії договору. Через 7 років А. звернувся до суду із позовом про дострокове розірвання договору оренди. Свої вимоги він мотивував тим, що розмір орендної плати визначається з урахуванням нормативно-грошової оцінки вартості земельної ділянки, яка на момент укладення договору була нижчою, ніж зараз, а отже, й орендна плата підлягає перерахуванню у бік збільшення. Крім того, позивач зазначав, що, беручи до уваги оціночну вартість земельної ділянки та встановлений законодавством розмір мінімальної орендної плати, сума, яку він отримав, має бути зарахована як оплата тільки за шість років користування ділянкою. На його думку, вже рік він орендну плату не отримує.

Яке рішення має прийняти суд? Вкажіть підстави припинення договору оренди земельної ділянки. Як потрібно розуміти поняття «систематична несплата орендної плати» як підставу припинення права користування?

21. Б. успадкував житловий будинок разом із присадибною земельною ділянкою. При цьому будинок перебував у власності спадкодавця, а земельна ділянка – у його

постійному користуванні. Отримавши відповідні документи на спадщину у нотаріуса, громадянин звернувся до реєстраційної служби для реєстрації права власності на майно. Проте у реєстрації права постійного користування земельною ділянкою йому було відмовлено на підставі того, що, як впливає з положень Земельного кодексу України, він не входить до кола суб'єктів права постійного землекористування.

Вважаючи свої права порушеними, мотивуючи це тим, що до спадкоємця переходять всі права спадкодавця, Б. звернувся до суду з позовом про визнання за ним права постійного користування присадибною земельною ділянкою.

Як вирішити цю справу?

22. Прокурор м. Харкова у листопаді 2014 р. звернувся до господарського суду з позовною заявою до ФОП Д. про стягнення збитків в розмірі 1952000 грн. В обґрунтування заявлених вимог він посилається на положення статей 120, 126, 156, 206, 212 ЗК України та зазначає, що земельна ділянка загальною площею 0,42 га використовувалася відповідачем за відсутності документів на право користування вказаною земельною ділянкою на умовах оренди. Збитки заподіяні міській раді через недоодержання доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням міськрадою земельної ділянки. Розмір збитків затверджений рішенням виконавчого комітету.

Відповідач надав відзив, у якому вказав, що суб'єкт господарювання вживав необхідних заходів для оформлення свого права на земельну ділянку у зв'язку з переходом до нього права власності на будівлі (ст. 120 ЗК). За період з 2011 р. по грудень 2013 р. отримав рішення міськради на купівлю земельної ділянки, розробив проєкт землеустрою, отримав акт погодження меж земельної ділянки, оформив кадастровий номер та документи щодо вартості земельної ділянки, а також сплачував земельний податок. Проте в грудні 2013 р. здійснив відчуження (продаж) нежитлових будівель, розташованих на земельній ділянці.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд? Підготуйте проєкт судового рішення. Назвіть особливості

земельно-правових збитків у разі неоформлення права користування земельною ділянкою.

Т е м а 5. Правове регулювання обігу земельних ділянок

Питання для обговорення

1. Юридична природа обігу земельних ділянок.
2. Інституційно-функціональне забезпечення переходу прав на земельні ділянки.
3. Правочини із земельними ділянками.
4. Особливості набуття права власності на землю на конкурентних засадах.
5. Відчуження (випуку) земельних ділянок для суспільних потреб.
6. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.

23. Готельний комплекс «Діліжанс» на підставі відповідного договору орендував земельну ділянку комунальної власності площею 1,5 га громадської забудови для обслуговування та експлуатації споруд комплексу.

У лютому 2017 р. «Діліжанс» звернувся до міської ради з проханням прямого продажу орендованої земельної ділянки у приватну власність.

Відділ Держгеокадастру міської ради відмовив йому в цьому клопотанні, мотивуючи тим, що, по-перше, земельна ділянка знаходиться в історико-архітектурній частині міста; по-друге – деякі споруди комплексу не використовуються юридичною особою, а передані в оренду іншим суб'єктам. У зв'язку із цим юридичній особі на підставі розсуду міськвиконкому запропоновано викуп лише 0,5 га.

Проаналізуйте правові позиції обох сторін.

24. Два громадянина Литви, які є співзасновниками ТОВ «Вест-Стайл», вирішили побудувати швейну фабрику на території України. У даний час ТОВ «Вест-Стайл» орендує земельну ділянку, на якій ведеться будівництво, після закінчення якого власники цього майна мають намір викупити земельну ділянку.

Які особливості та порядок набуття права власності на землю в Україні іноземними громадянами? Надайте юридичну консультацію з приводу наведеної ситуації.

25. Приватна фірма «Юпітер» за договором купівлі-продажу придбала чотирьохквартирний житловий будинок, що знаходився в комунальній власності. Після відселення його мешканців фірма здійснила капітальний ремонт будівлі й зареєструвала своє право власності на нього як на житловий будинок. У подальшому фірма звернулася до міської ради з проханням надати їй безоплатно у приватну власність присадибну ділянку біля будинку. Міська рада відмовила у такому клопотанні, бо присадибне землекористування стосується лише фізичних, а не юридичних осіб.

Фірма звернулася з позовом до господарського суду, який зобов'язав міську раду надати безоплатно у приватну власність ділянку як присадибну на підставі того, що засновником фірми є одноосібний громадянин України, який має статус фізичної особи.

Надайте пропозиції щодо врегулювання даного спору.

26. К. проживав із батьком у житловому будинку, який разом із присадибною територією (під будинком – 0,10 га, під господарськими спорудами та двором – 0,2 га, присадибна ділянка із садом та городом – 0,3 га) рішенням загальних зборів колгоспу в 1951 р. був наданий батьку як колгоспний двір.

Після смерті батька К. продовжував проживати у будинку та користуватися землею. Документи щодо права власності на земельну ділянку К. не оформлював, мотивуючи це тим, що батько заповідав користування земельною ділянкою

йому.

У 2016 р. К. вирішив продати садибу. Взявши з покупця повну передоплату, він домовився з ним про те, що через шість місяців, тобто у лютому 2017 р. він реєструє його в будинку, а сам з реєстрації знімається, при цьому покупцеві переходить право користування земельною ділянкою і будинком. Угода між ними була оформлена у простій письмовій формі.

За ці шість місяців К. приватизував будинок, земельну ділянку під ним, а також земельну ділянку для обслуговування житлового будинку та земельну ділянку для особистого селянського господарства.

Земельну ділянку з будинком К. продав за договором купівлі-продажу покупцеві С. (з умовою вселення останнього в будинок у лютому 2017 р.). Земельна ділянка для обслуговування будинку стала предметом застави у банку, де К. свого часу отримав кредит, за який ще не розрахувався, через що банк звернув стягнення на земельну ділянку. Земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства К. надав у оренду своєму сусідові на 50 років.

Наприкінці січня 2016 р. К. помер. Між покупцем, банком та орендарем виник спір щодо власності та користування земельними ділянками.

Як вирішити цю справу?

Т е м а 6. Обмеження та обтяження прав на землю

Питання для обговорення

1. Поняття та класифікація обмежень прав на землю.
2. Обмеження прав на землю, які впливають із права добросусідства.
3. Земельні сервітути як форма обтяження і обмеження прав на землю.

27. Рішенням обласної ради на території одного з

районів області створено регіональний ландшафтний парк (далі – РЛП). Межі цього парку накладалися на землі садівницького товариства (далі – СТ).

Голова СТ уклав договір про співпрацю, відповідно до якого товариство взяло на себе зобов'язання заборонити будівництво та експлуатацію будівель і споруд на земельних ділянках, що опинилися на території РЛП, а також здійснювати контроль за виконанням членами СТ цього договору.

Рішенням правління СТ постановлено, що члени товариства, які порушують ці вимоги, мають звільнити належні їм на праві власності та користування земельні ділянки від будівель і споруд.

Дайте правову оцінку діям СТ та РЛП. Чи можливо вважати умови такого договору обмеженнями та обтяженнями прав на землю?

28. Л. звернувся до суду з позовом про усунення перешкод у реалізації права користування земельною присадибною земельною ділянкою. Такими перешкодами він вважав дії свого сусіда Г., свійська птиця якого, постійно перебираючись через огорожу, псувала насадження овочевих культур й забруднювала земельну ділянку. Крім того, сусід щоранку виводив через земельну ділянку Л. велику рогату худобу на випасання.

Сусід заперечував проти позову, мотивуючи свою позицію тим, що відповідно до земельного законодавства він має можливість випасати птицю та проганяти худобу й по сусідній земельній ділянці. При цьому Г. пред'явив зустрічний позов, у якому просив відшкодувати йому вартість 12 птиць, що загинули після того, як Л. провів обробку своєї земельної ділянки гербіцидами, хоча права на це не мав, оскільки присадибна земельна ділянка не відноситься до земель сільськогосподарського призначення.

Як вирішити цю справу?

29. Указом Президента України на території частин двох районів створено національний природний парк (далі –

НПП). До його складу входять і землі комунальної власності села П., із сільрадою якого на сесії узгоджено створення такого парку.

Адміністрація НПП заборонила власникам земельних ділянок, які увійшли до його складу, здійснювати будь-яку господарську діяльність на належних їм ділянках. Із цією метою встановлено перешкоди на господарських шляхах, блокується сільськогосподарська техніка, вживаються інші заходи.

За невикористання власниками земельних ділянок за їх цільовим призначенням інспектором охорони земель складені відповідні протоколи.

Власники земельних ділянок звернулися до суду з позовом про визнання неправомірними дій адміністрації НПП та про визнання незаконними дій уповноважених осіб з приводу складання протоколів.

Як вирішити цю справу?

Т е м а 7. Юридичні гарантії земельних прав

Питання для обговорення

1. Поняття гарантій земельних прав та їх види.
2. Форми та способи захисту земельних прав.
3. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: підстави та порядок.
4. Вирішення земельних спорів у системі гарантій захисту земельних прав.

30. Обласне управління «Укрбургазпром» звернулося до Краснопільської районної державної адміністрації з клопотанням видати розпорядження, яке б забезпечувало працівникам управління безперешкодний доступ у будь-яку пору року до підземного магістрального трубопроводу, який проходить по розпайованих землях сільськогосподарського призначення району, для його експлуатації і обслуговування.

Адміністрація відмовилась видати таке розпорядження, посилаючись на те, що, по-перше, це особиста справа власників землі, в діяльність яких втручатися заборонено; по-друге, ці землі вже не належать до державної власності, а правовий режим їх використання службами «Укрбургазпрому» надійно забезпечується встановленим законодавством режимом охоронних зон трубопроводів.

Дайте правовий висновок.

31. До сільської ради звернулася Д. із заявою про надання в приватну власність присадибної земельної ділянки площею 0,25 га, яка раніше була у неї в користуванні. Сільська рада прийняла відповідне рішення про приватизацію земельної ділянки, а землевпорядні органи відвели на місцевості зазначену ділянку.

Після смерті Д. її син, як спадкоємець, звернувся до нотаріуса з проханням видати свідоцтво про спадщину на вказану земельну ділянку. Нотаріус відмовив у вчиненні такої дії, вважаючи спадкодавця неналежним власником означеної земельної ділянки.

Проаналізуйте правомірність дій нотаріуса.

32. Власник земельної ділянки Б. звернувся до суду зі скаргою на дії власника сусідньої земельної ділянки В. Останній систематично спалював побутове сміття та листя на території своєї земельної ділянки, задимлюючи повітря та створюючи неприємні запахи на велику відстань. Б. неодноразово робив зауваження сусідові, але той навіть не намагався виправити ситуацію та припинити відповідні дії.

Які обов'язки власників та користувачів земельних ділянок, що впливають з правил добросусідства?

33. На загальних зборах садівницького кооперативу «Садівник» розглянуто питання щодо притягнення до відповідальності члена товариства Петрова, який не використовував свою ділянку, внаслідок чого вона заросла трав'янистою рослинністю, що негативно впливає на розвиток

культурних рослин, призводить до поширення шкідників і хвороб, які розповсюджуються на сусідні ділянки. Петров заявив, що його ділянка використовується для відпочинку, і оскільки він є її власником, то має право використовувати її на свій розсуд.

Чи передбачена відповідальність за дії Петрова? Дайте визначення поняття «земельне правопорушення».

Тема 8. Державне регулювання у галузі земельних відносин

Питання для обговорення

1. Поняття, зміст та суб'єкти управління у галузі використання, охорони та відтворення земель.

2. Система і функції управління у галузі використання та охорони земель.

3. Система і повноваження органів управління у галузі використання та охорони земель.

4. Встановлення та зміна меж адміністративно-територіальних одиниць.

5. Планування використання земель.

6. Землеустрій.

7. Контроль за використанням та охороною земель.

8. Моніторинг земель.

9. Державний земельний кадастр.

10. Державна реєстрація земельних ділянок та прав на них.

34. К. отримав у власність земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства, яку з часом вирішив надати в оренду промислового цеху, уклавши з ним відповідну угоду. До того ж К. перестав сплачувати земельний податок, мотивуючи це тим, що земля, на його думку, була недостатньо родючою.

Інспектор з питань використання та охорони земель, визнавши дані обставини правопорушенням, склав протокол та направив звернення до податкової інспекції.

К., у свою чергу, звернувся до суду з позовом про порушення його прав власника земельної ділянки.

Як вирішити цю справу? Визначте коло обов'язків власників земельних ділянок.

35. До сільської ради звернулася А. з клопотанням про передачу їй у власність земельної ділянки, якою вона безперервно користується протягом 15 років. Документів, які свідчили б про наявність прав на цю земельну ділянку, вона не має. Сільська рада відмовила їй у клопотанні, посилаючись на те, що земельна ділянка, якою А. користується, належить до городніх земель і не може передаватись у приватну власність.

Як вирішити цю справу? Який порядок набуття права на земельну ділянку за давністю користування.

36. Група депутатів місцевої ради під час сесійного засідання виступила із заявою про незаконність раніше прийнятих рішень про погодження на передачу земельних ділянок комунальної власності в суборенду. Незважаючи на те, що земельні ділянки відповідно до закону передавалися в оренду на конкурсній основі, депутати вимагали їх передачі у суборенду (також із проведенням конкурсу).

Рада таку заяву не задовольнила, тому група депутатів звернулася до суду із позовом про припинення договорів суборенди, вважаючи порушеним порядок надання земельних ділянок у суборенду.

Як повинна бути вирішена ця справа? Чи порушено порядок надання земельних ділянок у суборенду, якщо конкурс серед суборендарів міськрадою не проводився?

37. Прокуратура подала позов до суду про повернення із чужого незаконного користування самовільно зайнятої земельної ділянки комунальної власності. Заперечуючи позовні вимоги, відповідач посилався на те, що прокуратура не може діяти в інтересах територіальної громади, оскільки у штаті міської ради є юридичний відділ, який і має готувати позови та звертатися із ними до суду. Крім того, відповідач зазначав, що

не здійснює самовільного зайняття земельної ділянки, а відкрито і за цільовим призначенням її використовує з метою подальшого отримання у власність на підставі давності користування.

Яке рішення має прийняти суд?

Тема 9. Економіко-правовий механізм у галузі використання, охорони та відтворення земель

Питання для обговорення

1. Поняття, ознаки, принципи та складові економіко-правового механізму використання та охорони земель.
2. Правове регулювання плати за землю.
3. Економічне стимулювання використання та охорони земель.

38. Виробнича діяльність фірми «Поліс», що займається вирощуванням поголів'я свиней на придбаних виробничих площах, здійснюється без застосування очисних споруд, що призводить до забруднення ґрунтів. Земельні ділянки, розташовані поряд із фірмою «Поліс», через діяльність фірми стали деградованими. Їх власники звернулися з позовом до суду щодо відшкодування завданої шкоди. У попередньому судовому засіданні відповідач не визнав позовних вимог позивача та наполягав на можливості компенсації з бюджетних коштів власникам землі внаслідок консервації деградованих та малопродуктивних земель.

Як вирішити цю справу? У яких випадках можлива компенсація власникам землі та землекористувачам з бюджетних коштів.

39. Сільськогосподарське підприємство (далі – СП) звернулося до господарського суду зі скаргою на діяльність заводу «Агрохім», де застосовані нові технічні засоби, які справляють негативний вплив на екологічний стан і якість

земельних ресурсів. У скарзі вказано, що внаслідок негативного впливу виробництва значно погіршився стан і родючість сільськогосподарських угідь. СП вимагає заборонити діяльність заводу «Агрохім». Представник заводу на звернення СП відповів, що завод додержується технології виробництва та враховує всі екологічні вимоги. Директор заводу звернувся із заявою до державного казначейства щодо виділення коштів для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їх вини.

Як вирішити цю справу? Чи підлягає заява директора заводу «Агрохім» задоволенню? У яких випадках виділяються кошти державного або місцевого бюджету для відновлення попереднього стану земель?

40. Власник земельного паю К. уклав з кооперативом «Надія» договір оренди земельної частки (паю) площею 5 га, строком на п'ять років. У договорі оренди передбачено, що розмір орендної плати за використання земельного паю складає 100 грн щомісяця. У зв'язку з тим, що стан земельної частки (паю) К. потребує поліпшення, кооператив «Надія» взагалі відмовився сплачувати орендну плату. Власник земельної частки (паю) К. вважає, що кооператив «Надія» не виконує умови договору та звернувся з позовом до суду.

Як вирішити цю справу? Чи правомірні дії кооперативу «Надія»? Визначте, які категорії пільг закріплені в нормативних актах щодо використання сільськогосподарських земель на умовах оренди?

Т е м а 10. Правова охорона земель

Питання для обговорення

1. Поняття і зміст правової охорони земель.
2. Суб'єкти і об'єкти правової охорони земель.
3. Нормування і стандартизація у галузі охорони земель.
4. Рекультивация земель.
5. Консервация земель.
6. Особливості правової охорони ґрунтів.

41. За рішенням міської ради ТОВ «Віко» було надано у приватну власність земельну ділянку лісогосподарського призначення площею 7 га для будівництва ферми з відгодівлі худоби. Після отримання земельної ділянки ТОВ «Віко» змінило свої наміри та розпочало будівництво промислового цеху. Голова районної ради зафіксував порушення земельного законодавства і передав матеріали перевірки до прокуратури.

Надайте правову оцінку дій ТОВ «Віко». Чи законне рішення міської ради? Назвіть правові форми охорони земель.

42. К. орендував земельну ділянку сільськогосподарського призначення із земель державної власності. До складу орендованої земельної ділянки входили рілля та полезахисні лісосмуги. К. провів вирубку частини лісосмуг. РДА, на території якої знаходилася земельна ділянка і яка надавала її в оренду, звернулася до суду з позовом про розірвання договору оренди та відшкодування втрат, завданих незаконним знищенням лісосмуги.

К. проти позову заперечував, мотивуючи це тим, що земельна ділянка ним орендована, отже, він має право на всі наявні на ній об'єкти, в тому числі й на дерева у лісосмугах. До того ж більшість дерев, що були ним знищені, перебували у незадовільному стані (мали сухі гілки, викривлені стовбури тощо) і заважали використанню земельної ділянки, оскільки займали значну частину посівних площ.

Яке рішення повинен прийняти суд?

43. Проведеною територіальним органом Державної екологічної інспекції України перевіркою встановлено, що у 2016 р. рішенням сесії сільської ради села Барвінкове Дніпровського району було змінено цільове призначення земельних ділянок загальною площею 700 га з категорії земель сільськогосподарського призначення на категорію земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Зазначені земельні площі передано у використання

КП

«Харківпромбуд» для розміщення основних виробничих приміщень та складів. Одночасно із цим сільська рада також прийняла рішення, яким зобов'язала КП «Харківпромбуд» відшкодувати втрати сільськогосподарського виробництва в сумі

200 тис. грн, які, однак, відшкодовані не були. Невиконання рішення сільради директор КП пояснив, тим, що чинне земельне законодавство звільняє підприємства публічної форми власності від відшкодування таких втрат.

Вирішіть справу.

44. У січні 2019 р. Харківська міська рада звернулася до господарського суду із позовною заявою до ФОП Н., у якій просило суд зобов'язати відповідача повернути в натурі територіальній громаді міста Харкова безпідставно набуте майно – земельну ділянку площею 0,1 га та стягнути з відповідача на користь позивача доходи, отримані від безпідставно набутого майна в розмірі 685 000 грн (ст. 1212 ЦК України). Власником земельної ділянки є територіальна громада, а відповідач безоплатно та самовільно користується нею з 2012 р.

Відповідач заперечував проти задоволення позову, аргументуючи тим, що на спірній земельній ділянці розташований об'єкт нерухомого майна, який належить йому на праві власності з 2012 р., а тому земельна ділянка не є безпідставно набутим майном в розумінні приписів ст. 1212 ЦК України. Правовстановлюючих документів на земельну ділянку на час розгляду справи він не має. Між тим від укладення договору оренди земельної ділянки не ухиляється (проект землеустрою вже розроблений та затверджений радою). Право на оформлення спірної земельної ділянки передбачено ст. 120 ЗК України.

Яке рішення має прийняти господарський суд? Підготуйте проєкт судового рішення. Назвіть особливості застосування земельного та цивільного законодавства при переході права власності на об'єкти нерухомого майна.

Тема 11. Відповідальність за порушення земельного законодавства

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.

45. У 2011 р. гр. Б. отримав у власність із земель державної власності земельну ділянку для ведення фермерського господарства. Основною спеціалізацією господарства було виробництво продукції рослинництва.

У 2015 р. фермер Б. вирішив змінити спеціалізацію фермерського господарства на тваринництво. Для забезпечення потреб виробництва частину земельних площ було забудовано будівлями для утримання тварин і ветеринарно-санітарним ізолятором.

У вересні 2015 р. до територіального органу Державної екологічної інспекції України надійшло звернення від громадян – власників сусідніх земельних ділянок з вимогою здійснити контрольну перевірку діяльності фермерського господарства, оскільки, на думку громадян, діяльність фермерського господарства призводить до забруднення навколишнього природного середовища виробничими викидами та стоками.

Під час перевірки державним інспектором було виявлено такі правопорушення: 1) при будівництві будівель для утримання тварин не були дотримані санітарно-гігієнічні та технічні вимоги, що спричинює забруднення розташованої поблизу річки стічними водами; 2) зазначені будівлі розташовано на території сільськогосподарських угідь, що суперечить вимогам земельного законодавства стосовно цільового використання таких земельних ділянок.

Визначте коло правовідносин.

Які повноваження має державний інспектор за умовами завдання?

46. За рішенням міської ради К. надано земельну ділянку. Своє право власності на земельну ділянку як на присадибну К. зареєстрував відповідно до закону. Згодом він звів на власній земельній ділянці житловий будинок і збудував навколо будинку цегляний паркан, винісши його за межі своєї земельної ділянки, що призвело до звуження проїзної частини вулиці.

Як наслідок, до територіального органу Державної екологічної інспекції України надійшло звернення від громадян – власників сусідніх земельних ділянок – з вимогою здійснити контрольну перевірку цієї забудови, оскільки паркан заважає проїзду автотранспорту по вулиці.

Чи порушив К. норми земельного законодавства? Чи будуть дії К. вважатися самовільним зайняттям земельної ділянки? Який вид юридичної відповідальності передбачений за такі дії?

Вирішіть справу.

47. При переведенні трикімнатної квартири на першому поверсі багатоквартирного житлового будинку із житлового фонду в нежитловий, власник спорудив окремий вхід до приміщення з вулиці. Він звернувся до міської ради для отримання дозволу на це та затвердження технічної документації на ганок, що був частиною входу. Міська рада відмовила у наданні дозволу та затвердженні документації. Водночас вона зобов'язала власника нежитлового приміщення оформити земельну ділянку, де був розташований ганок, у оренду.

Вважаючи свої права порушеними, власник нежитлового приміщення звернувся до суду з позовом про виділення його частини земельної ділянки для обслуговування багатоквартирного житлового будинку із сумісної власності мешканців цього будинку.

Чи правомірні дії міської ради? Яке рішення повинен прийняти суд?

Тема 12. Правовий режим земель як основного засобу виробництва

Питання для обговорення

1. Особливості використання землі як основного засобу виробництва.
2. Поняття та склад земель сільськогосподарського призначення.
3. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
4. Суб'єкти права сільськогосподарського землевикористання та загальна характеристика їх правового статусу.
5. Фермерське землевикористання.
6. Особливості використання та розпорядження земельними ділянками, розташованими у масиві земель сільськогосподарського призначення, а також полезахисними лісовими смугами, які обмежують такий масив.
7. Особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення.
8. Поняття, склад та загальна характеристика земель лісогосподарського призначення.
9. Правові форми використання земель лісогосподарського призначення.
10. Особливості використання земель лісогосподарського призначення.
11. Суб'єкти права постійного користування землями лісогосподарського призначення.
12. Відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва.

48. У 1998 р. гр. В., як член товариства садівників, отримав у власність земельну ділянку. У 1999 р. він помер. Спадкоємцем даної земельної ділянки стала його дочка, яка в 1998 р. взяла шлюб з громадянином іншої держави і потім набула громадянство чоловіка. Після смерті батька дочка подала заяву в нотаріальну контору за місцем знаходження майна спадкодавця (включаючи земельну ділянку) про видачу свідоцтва про право на спадщину. Нотаріус відмовився видати дочці гр. В. свідоцтво, вказавши, що для цього за чинним законодавством немає підстав. Тоді вона звернулася до правління товариства садівників із заявою про вступ у члени товариства з переоформленням прав на земельну ділянку, але також отримала відмову, мотивовану тим, що оскільки вона є громадянкою іншої держави, тому не може бути членом товариства.

Вирішіть справу.

49. Громадянин України Б. у 1991 р. отримав на праві постійного користування земельну ділянку для ведення особистого підсобного господарства. Наприкінці 2018 р. він звернувся до селищної ради із заявою про переоформлення земельної ділянки на праві власності. Голова селищної ради повідомив, що відповідно до Земельного кодексу України гр. Б. повинен був до 1 січня 2008 р. переоформити у встановленому порядку право власності на свою земельну ділянку. Отже, рішенням селищної ради йому було відмовлено в перереєстрації земельної ділянки на праві власності і запропоновано укласти договір оренди цієї земельної ділянки.

Гр. Б. не погодився з відповідним рішенням і з метою вирішення даного питання звернувся до суду.

Вирішіть справу.

50. Громадянин Ч. в межах норм безоплатної передачі отримав земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства. Протягом двох років він не приступив до використання земельної ділянки. На сімейній раді гр. Ч. було прийнято рішення поділити цю земельну ділянку на дві частини.

Одну частину використовувати для вирощування овочевих культур, а на іншій розпочати будівництво житлового будинку та господарських споруд.

Чи правомірні дії громадянина Ч.?

51. Громадяни України П. та Н. отримали земельні ділянки для ведення садівництва розміром 0,12 га та 0,10 га відповідно. Згодом з'ясувалось, що дані земельні ділянки неможливо використовувати за цільовим призначенням, у зв'язку з їх непридатністю для вирощування продукції садівництва.

Громадяни П. та Н. за свій рахунок провели необхідні заходи щодо підвищення продуктивності земель, після чого звернулися до органів Держгеокадастру з клопотанням про часткове відшкодування витрат на поліпшення якості землі або надання їм пільг зі сплати земельного податку.

У Головному управлінні Держгеокадастру у Харківській області громадянам П. та Н. в клопотанні було відмовлено та роз'яснено, що поліпшувати якість та підвищувати продуктивність своїх земельних ділянок є обов'язком їх власників.

Вирішіть справу.

52. З 2004 р. лісогосподарське підприємство «Брон» має у користуванні земельні ділянки лісогосподарського призначення розміром 4 га для ведення лісового господарства. У 2018 р. сільська рада передала зазначену земельну ділянку у приватну власність під забудову будівельної організації «Міст».

Своє рішення сільрада мотивували тим, що право постійного землекористування лісогосподарським підприємством, як того вимагає чинне законодавство, не оформлено. Земельна ділянка не зареєстрована в Державному земельному кадастрі, а наявні планово-картографічні матеріали лісовпорядкування не є документом, що посвідчує право постійного землекористування.

Дайте правову оцінку діям сільської ради. Вирішіть справу.

53. Громадянин К. звернувся до сільської ради з проханням виділити йому на умовах оренди земельну ділянку лісогосподарського призначення для заготівлі другорядних лісових матеріалів та інших потреб строком з квітня до вересня поточного року. У сільській раді громадянину К. у його проханні було відмовлено на підставі того, що: по-перше, зазначені землі перебувають на праві постійного користування у лісогосподарського підприємства і можуть використовуватися тільки для потреб лісового господарства; по-друге, Земельним кодексом України оренда земель лісогосподарського призначення не передбачена.

Чи правомірні дії органів місцевого самоврядування? Вирішіть справу.

54. Мешканці села Дібровка вирішили з метою заготівлі продуктів на зиму зібрати на землях лісогосподарського призначення, які перебувають на праві приватної власності у громадянина Г., ягоди, гриби та горіхи, а частину зібраного реалізувати на місцевому ринку. Своє рішення мешканці села мотивували тим, що відповідно до законодавства України їм гарантовано право загального використання природних ресурсів безоплатно та без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів.

Чи правомірні дії мешканців села? Вирішіть справу.

Тема 13. Правовий режим земель як територіального базису

Питання для обговорення

1. Особливості правового режиму земель у межах населених пунктів.
2. Поняття і склад земель житлової та громадської забудови.
3. Порядок використання земель у населених пунктах

для забудови та інших потреб.

4. Використання земель громадянами в населених пунктах.

5. Особливості права власності на землю та права землекористування в межах населених пунктів.

6. Загальна характеристика правового регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

7. Поняття, склад та особливості використання окремих видів земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

55. ТОВ «Земля» 21.12.2016 р. звернулося до начальника управління містобудування, архітектури та земельних відносин виконкому міської ради із заявою про надання виписки з протоколу архітектурно-містобудівної ради щодо розміщення котеджного містечка із зоною для відпочинку та спорту. Після декількох засідань архітектурно-містобудівної ради, на яких розглядалися надані заявником передпроектні роботи стосовно законних підстав розміщення котеджного містечка та можливості надання відповідного рішення міської ради на розробку детального плану території ТОВ «Земля» як власнику нерухомості, яка, у свою чергу, була придбана за договором купівлі-продажу 5.12.2008 р.

Архітектурно-містобудівна рада 2.02.2017 р. вирішила взяти за основу передпроектні роботи з техніко-економічними показниками площі земельної ділянки під розміщення котеджного містечка із зоною для відпочинку та спорту, які були подані ТОВ «Земля». Крім того, рекомендовано ТОВ «Земля» утворити товариство об'єднаних індивідуальних забудовників, членами якого повинні бути мешканці даного міста, які в подальшому отримають земельні ділянки у власність, а товариство забудовників – земельну ділянку в оренду для задоволення потреб містечка.

ТОВ «Земля» 28.02.2017 р. та 27.04.2017 р. зверталось до міського голови із заявами про прийняття рішення міською

радою про надання згоди на розробку детального плану площі земельної ділянки на підставі права власності на нерухоме майно, яке розташоване на цій ділянці, погоджених архітектурно-містобудівною радою передпроектних робіт та наданих згідно з рекомендацією договору доручення, складеного між ТОВ «Земля» та мешканцями міста.

На підставі звернення ТОВ «Земля» та наданих передпроектних робіт 12.06.2017 р. міська рада ухвалила рішення «Про розробку детальних планів територій», в якому «назва об'єкта» для працівників земельного кадастру не зрозуміла та взагалі не регламентується ЗК України, ТОВ «Земля» в графі «замовники» не зазначене. Після проведених консультацій з керівництвом Управління містобудування, архітектури та земельних відносин ТОВ «Земля» та утворений відповідно до рекомендацій Обслуговуючий кооператив звернулись із заявою до міського голови 16.11.2017 р. про внесення доповнень до рішення міської ради від 12.06.2017 р. Відповідно до рекомендацій архітектурно-містобудівної ради у частині назви об'єктів, щодо яких розробляються детальні плани, додати таке: «Розміщення котеджного містечка з метою передачі громадянам земельних ділянок під індивідуальну забудову із зоною відпочинку та спорту»; у частині «Замовники»: «Обслуговуючий кооператив Товариство об'єднаних індивідуальних забудовників “Мрія”».

Міська рада 20.12.2017 р. ухвалила рішення «Про внесення змін до раніше ухвалених рішень міської ради», в якому вирішила внести зміни частково, лише в частині заміни назви об'єкта, доповнивши словами: «з подальшою передачею для будівництва й обслуговування житлових будинків, господарських будівель і споруд». У частині «Замовники» доповнень не внесено.

Зважаючи на це, ТОВ «Земля» та створений згідно з рекомендаціями Обслуговуючий кооператив 29.12.2017 р. звернулися в черговий раз до міського голови із заявою про внесення відповідних доповнень до рішення міської ради від

12.06.2018 р. Міська рада 28.02.2018 р. ухвалила рішення «Про відмову в унесенні змін до раніше ухваленого рішення міської ради», зазначивши, що дана земельна ділянка підлягає продажу окремими лотами на конкурентних засадах (земельних торгах).

У зв'язку з недотриманням міською радою норм ЗК України та порушенням прав ТОВ «Земля» звернулося з позовною заявою про визнання дій протиправними та скасування рішення суб'єкта владних повноважень до суду.

Чи були порушені права ТОВ «Земля» як заявника та власника нерухомості внаслідок ухвалення рішення міської ради «Про відмову в унесенні змін до раніше ухваленого рішення», що позбавило ТОВ «Земля» в особі повіреного можливості розробити містобудівну документацію та взагалі мати в подальшому будь-які права та підстави на розбудову земельної ділянки під котеджне містечко згідно з наданими підприємством передпроектними роботами?

56. Приватний підприємець С. придбав житловий будинок на неприватизованій земельній ділянці. Згодом він оформив своє право власності на земельну ділянку як набувач права на будівлю із цільовим призначенням – присадибна земельна ділянка.

Через деякий час С. зніс житловий будинок як непридатний для проживання і відповідно до ст. 20 ЗК України звернувся до селищної ради про зміну цільового призначення присадибної земельної ділянки. Він надав проєкт відведення земельної ділянки з розташуванням на ній двоповерхового швейного цеху. Проєктна документація була погоджена з відповідними, передбаченими земельним законодавством, органами. Однак селищна рада відмовила у заяві, мотивуючи це необхідністю збереження архітектурного вигляду кварталу індивідуальної житлової забудови, несумісністю існування такого об'єкта поряд із житловими будинками. Отже, С. було запропоновано здійснити будівництво нового житлового будинку згідно з цільовим призначенням ділянки або провести її відчуження.

Як вирішити справу?

57. Гаражно-будівельний кооператив «АХВ» отримав у 1991 р. у постійне користування земельну ділянку для розміщення капітальних гаражних боксів та інфраструктури кооперативу. У 2017 р. деякі члени ГБК «АХВ» вирішили приватизувати земельні ділянки, на яких розташовані їх гаражні бокси. Із цією метою вони звернулися до міської ради, надавши свідоцтва про право власності на нерухоме майно, які вони отримали раніше.

Проте міська рада відмовила їм у задоволенні відповідних заяв, посилаючись на містобудівну документацію, відповідно до якої ці землі не підлягають приватизації. Члени ГБК звернулися до суду з позовом про визнання за ними права власності на земельні ділянки як обов'язкової умови належної реалізації права власності на гаражні бокси. Міська рада заперечувала проти позову, зазначаючи, що жодних перешкод у реалізації громадянами права власності на гаражні бокси немає, а можливість відчуження земельних ділянок на підставі приватизації визначається виключно власником.

Як вирішити цю справу?

58. Члени об'єднання власників багатоквартирного житлового будинку Б. і В. вирішили за власні кошти спорудити на прибудинковій території дитячий спортивний майданчик. Спорудження майданчика розпочалося після отримання дозволу на будівництво. Проте група інших членів об'єднання – власників автомобілів звернулася до голови об'єднання з вимогою зупинити будівництво через те, що в майбутньому це перешкоджатиме будівництву гостьових автостоянок.

Як вирішити справу?

Тема 14. Правовий режим земель як природного ресурсу, що особливо охороняється

Питання для обговорення

1. Поняття та специфіка використання земель, що особливо охороняються.

2. Поняття, склад та загальна характеристика правового режиму земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

3. Землі оздоровчого призначення: поняття, склад та особливості їх правового режиму.

4. Землі рекреаційного призначення: поняття, склад, особливості правового режиму.

5. Землі історико-культурного призначення: визначення, склад та специфіка правового режиму.

59. Громадянка Онуфріїва виявила бажання приватизувати квартиру. На підставі поданої нею заяви була отримана відповідь відділу приватизації районної державної адміністрації, відповідно до якої їй було відмовлено в прийнятті рішення щодо приватизації квартири, оскільки зазначений будинок розташований на території історико-культурного (архітектурного) заповідника, а тому квартири в даному будинку не підлягають приватизації.

Онуфріїва не погодилася з прийнятим рішенням і звернулася до суду з позовом до районної державної адміністрації про визнання дій відповідача щодо відмови їй у приватизації квартири незаконними і зобов'язання вчинити дії щодо приватизації квартири.

Визначте юрисдикцію справ у земельних правовідносинах. Вирішіть справу.

60. Громадянин Воронов 1 травня 2019 р., відпочиваючи у с. Калинівці біля річки, викинув пакет зі сміттям. Невдовзі після цього до нього підійшли працівники природно-заповідного фонду та склали протокол, у якому зазначалося, що даний громадянин викинув пакет сміття на території природно-заповідного фонду «Подільське», чим порушив норми законодавства про природно-заповідний фонд та охорону

земель.

У суді Воронов свою вину не визнав, пояснивши, що 1 травня 2019 р. справді відпочивав у с. Калинівці, проте обставини, зазначені в протоколі, не відповідають дійсності, оскільки пакет зі сміттям він, за його словами, не викидав, а по закінченню відпочинку забрав із собою, будь-якого шкідливого впливу на природно-заповідний фонд та земельну ділянку не вчиняв.

Чи наявний у діях громадянина Воронова склад правопорушення земельного законодавства? Вирішіть справу.

61. Громадянин Бірюков у жовтні 2015 р. на підставі рішення міської ради отримав у власність земельну ділянку для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд. У травні 2017 р. він за довіреністю уклав договір купівлі-продажу цієї земельної ділянки, засвідчений приватним нотаріусом.

У листопаді 2019 р. заступник прокурора міста звернувся з позовом до суду про визнання незаконним та скасування рішення, визнання недійсними державного акта на право власності на земельну ділянку та договору купівлі-продажу земельної ділянки, відновлення становища, яке існувало до порушення.

У позові зазначалося, що спірна земельна ділянка належить до земель рекреаційного призначення і на ній законодавчо заборонена діяльність, яка перешкоджає або може перешкоджати використанню її за призначенням чи негативно впливає або може вплинути на природний стан цієї землі. Крім того, проект землеустрою не погоджено природоохоронним органом, а обов'язкової державної експертизи проекту відведення земельної ділянки не проведено.

Визначте підсудність цієї справи. Надайте проект судового рішення.

62. Голова правління садівничого товариства «Ярина» Соколова звернулась до суду із позовом до гр. Трихліба про припинення права власності на земельну ділянку та визнання

недійсним державного акта на право власності.

Свої вимоги позивачка обґрунтовує тим, що Трихліб є власником земельної ділянки площею 0,12 га, яка розташована на території садівничого товариства «Ярина», проте більше десяти років дану земельну ділянку відповідач не обробляє, не використовує за призначенням, не сплачує членських та цільових внесків.

Соколова просить суд визнати недійсним державний акт на право власності на земельну ділянку площею 0,12 га, яка розташована на території садівничого товариства «Ярина», виданий на ім'я гр. Трихліба, та припинити право власності на спірну земельну ділянку.

Чи поширюється на дану земельну ділянку правовий режим земель, що особливо охороняються? Вирішіть справу.

63. Відповідно до рішення обласної державної адміністрації було передано у приватну власність ТОВ «Світанок» земельну ділянку, розташовану під належними йому будівлями санаторію, яка віднесена до земель оздоровчого призначення.

Прокурор звернувся до господарського суду з позовом про визнання укладеного договору недійсним в силу положень ст. 84 Земельного кодексу України. Рішення обласна державна адміністрація опротестувала, і протест було задоволено.

Який правовий режим земель оздоровчого призначення? Чи підлягає позов задоволенню?

64. За рішенням міської ради житловому кооперативу «Перлина» передано земельну ділянку зеленої зони земель рекреаційного призначення у власність для забудови котеджів для відпочинку. Кооператив розпочав будівництво.

Прокурор будівництво зупинив і подав позов до суду про скасування рішення міської ради щодо передачі земель рекреаційного призначення у власність.

Визначте правовий режим земель рекреаційного призначення. Чи правомірні дії прокурора? Вирішіть справу.

65. Адміністрація лікувально-оздоровчого санаторію, розташованого на землях оздоровчого призначення, на прохання відпочиваючих, які мають особистий автомобільний транспорт, дозволила спорудити автомобільну стоянку на території лікувального закладу.

Державний інспектор з контролю за використанням і охороною земель з огляду на виявлене порушення земельного законодавства зафіксував це правопорушення і передав матеріали до прокуратури.

Визначте склад правовідносин. Вирішіть справу.

Тема 15. Правовий режим земель як територіальної основи для інших природних ресурсів

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика земель водного фонду.
2. Правові форми використання земель водного фонду.
3. Обмеження права користування землями водного фонду.

66. Прокурор подав позов до суду в інтересах райдержадміністрації на ТОВ «Акварена» про повернення самовільно зайнятої земельної ділянки та приведення її у стан, придатний до подальшого використання.

При перевірці прокуратурою встановлено, що в межах водоохоронної зони відповідач самовільно зайняв 2 га пасовищ, чим порушив вимоги чинного земельного законодавства. Крім того, ТОВ «Акварена» на зазначеній земельній ділянці збудувало стаціонарну базу відпочинку.

Чи підлягає позов задоволенню? Обґрунтуйте відповідь.

67. К. уклав із райдержадміністрацією договір оренди ставка площею 2 га для рибогосподарських потреб на строк до 2017 р. Встановлюючи розмір орендної плати, райдержадміністрація взяла за основу порядок визначення орендної плати за земельну ділянку, вкриту водою.

На думку прокурора, здійснення укладеного договору оренди водного об'єкта можливе лише за умови укладення договору оренди і земельної ділянки, прилеглої до ставка.

Дати висновок.

68. Для створення штучного ставка приватному підприємцю за рішенням сільської ради передана у власність земельна ділянка, що знаходиться в межах села.

Проте підприємець не став споруджувати водойму на цій ділянці, а продав її АТ «Золотий окунь». Вважаючи, що придбану земельну ділянку можна частково використати під забудову, АТ почало у її межах будівництво виробничих об'єктів.

Як показала перевірка природоохоронної прокуратури, АТ почало забудову без оформлення державного акта на право приватної власності на землю.

Як вирішити цю справу?

69. Фермерське господарство «Мрія» у 2017 р. звернулось із заявою до райдержадміністрації про надання йому в оренду 3 га земель водного фонду за межами населеного пункту, на яких розташована штучна водойма (ставок) для рибогосподарських потреб. Однак фермеру було відмовлено, оскільки згідно з чинним законодавством вказані землі в оренду без водойми не надаються. Крім того, ст. 59 ЗК України передбачає передачу водойм до 3 га виключно у власність громадянам та юридичним особам, тож ФГ «Мрія» повинно звернутися із заявою про передачу водойми у власність.

Проведіть правовий аналіз відповіді райдержадміністрації.

Охарактеризуйте правове регулювання оренди водних об'єктів та земель водного фонду в сучасних умовах. Назвіть суб'єктів, що розпоряджаються водними об'єктами в Україні.

СПИСОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТИВ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСІХ ТЕМ

Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III.
Офіційний вісник України. 2001. № 46. Ст. 2038.

Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011 р. № 6 зі змінами від 29.05.2013 р. № 8. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 3. Ст. 6.

Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 7. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 6. С. 22.

Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм земельного права: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27.09.2012 р. № 10-1391/0/4-12. *Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації*. 2012. № 47. С. 38.

Щодо розгляду земельних спорів: лист Верховного Суду України від 29.10.2008 р. № 19-3767/0/8-08. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2008. № 6.

Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 246.

Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 1. Ст. 2.

Про використання земель оборони: Закон України від 27.11.2003 р. № 1345-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 209.

Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 60. Ст. 2405.

Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст. 1432.

Про державну експертизу землевпорядної документації: Закон України від 17.06.2004 р. № 1808-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 38. Ст. 471.

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 30. Ст. 1993.

Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 25. Ст. 1178.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству: Закон України від 05.12.2019 р. № 340-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 6. Ст. 259.

Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 1. Ст. 1.

Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду: Закон України від 22.12.2006 р. № 525-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 10. Ст. 88.

Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. № 1389-XIV. *Офіційний вісник України*. 2000. № 6. Ст. 2000.

Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах: Закон України від 17.03.2011 р. № 3159-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1153.

Про оренду землі: Закон України від 6.10.1998 р. № 1211-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 44. Ст. 2288.

Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст. 1431.

Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 229.

Про порядок виділення в натурі (на місцевості)

земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 05.06.2003 р. № 899-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 314.

Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.

Концепція державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 черв. 2009 р. *Офіційний вісник України*. 2001. № 51. Ст. 1760.

Порядок реалізації пілотного проекту рекультивації земель лісогосподарського призначення, порушених внаслідок незаконного видобування бурштину: постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.201 р. № 1063. *Офіційний вісник України*. 2017. № 16. Ст. 465.

Про визначення розміру збитків, завданих унаслідок непроведення робіт з рекультивації порушених земель: постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1098. *Офіційний вісник України*. 2008. № 98. Ст. 3236.

Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 164.

Про деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт: постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 466. *Офіційний вісник України*. 2011. № 34. Ст. 1404.

Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного заняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу: постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 р. № 963. *Офіційний вісник України*. 2007. № 55. Ст. 2221.

Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: наказ Мінекобезпеки від 27.10.1997 р. № 171. *Офіційний вісник*

України. 2007. № 31. Ст. 1265.

Про норми та порядок визначення втрат сільськогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню : постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1279. *Офіційний вісник України*. 1997. № 47. Ст. 40.

Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. № 1051. *Офіційний вісник України*. 2012. № 15. Ст. 544.

Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 557. *Офіційний вісник України*. 2005. № 28. Ст. 1631.

Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок: наказ Держкомзему України від 04.01.2005 р. № 1. *Офіційний вісник України*. 2005. № 4. Ст. 236.

Про затвердження Порядку користування землями водного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.1996 р. № 502. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/502-96-п>. Заголовок з екрана.

Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації: постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 548. *Офіційний вісник України*. 2011.

№ 40. Ст. 1642.

Про затвердження Порядку розроблення містобудівної документації: наказ Мінрегіонбуду України від 16.11.2011 р. № 290. *Офіційний вісник України*. 2011. № 100. С. 215.

Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України: наказ Мінбуда України від 10.04.2006 р. № 105. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2276.

Про містобудівний кадастр: постанова Кабінету

Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 559. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. С. 55.

Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

Про порядок викупу земельних ділянок громадянами (понад норму, яка приватизується безкоштовно) для ведення фермерського або особистого підсобного господарства: постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2000 р. № 118. *Офіційний вісник України*. 2000. № 4. Ст. 112.

Про порядок обміну інформацією між містобудівним та державним земельним кадастрами: постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. за № 556. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. Ст. 1670.

Про реалізацію пілотного проекту щодо проведення моніторингу земельних відносин та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 р. № 639. *Офіційний вісник України*. 2017. № 70. Ст. 2123.

Земельне право України: навч. посіб. / І. І. Каракаш, В. Д. Сидор, Т. Є. Харитонова та ін.; за ред. І. І. Каракаша і Т. Є. Харитонової. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Одеса: Юрид. літ., 2017. 588 с.

Земельне право: підручник / М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордеєв та ін.; за ред. М. В. Шульги. Харків: Право, 2013. 520 с.

Земельне право: запитання та відповіді: навч. посіб. / В. І. Гордеєв, В. П. Жушман, І. В. Ігнатенко та ін.; за ред. М. В. Шульги. Харків: Одиссей, 2014. 288 с.

Мірошниченко А. М. Земельне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2013. 512 с.

Мірошниченко А. М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. Київ: Алерта; Центр учбової літ., 2011. 520 с.

Бурцев О. В. Правові засади вирішення межових земельних спорів: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги.

Харків: Друк. Мадрид, 2017. 196 с.

Вовк Ю. А. Вибрані праці / упоряд.: А. П. Гетьман, М. В. Шульга; відп. ред. М. В. Шульга. Харків: Юрайт, 2013. 704 с.

Даниленко Б. В. Еколого-правове забезпечення сталого сільськогосподарського землекористування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2012. 19 с.

Земельні спори: правові засади вирішення: навч. посіб. / А. В. Котелевець, Л. В. Лейба, М. В. Шульга. Харків: Федорко, 2014. 214 с.

Золотарьова Д. М. Правові засади використання земель для проведення розвідувальних робіт: монографія / під заг. ред. проф. М. В. Шульги. Харків: Фінарт, 2018. 176 с.

Ігнатенко І. В. Правове забезпечення зонування земель у межах населених пунктів: монографія / під заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Фінарт, 2014. 274 с.

Каракаш І. І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2017. 436 с.

Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія. Київ: Правова єдність, 2017. 672 с.

Коваленко Т. О. Юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин в Україні: монографія. Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет»; Юрінком Інтер, 2013. 632 с.

Конишева О. В. Правове забезпечення запобігання деградації земель сільськогосподарського призначення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2002. 20 с.

Костенко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків: Б. в., 2015. 183 с.

Костяшкін І. О. Право загального землекористування громадян: монографія. Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2010. 148 с.

Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія. Київ: Логос, 2011. 688 с.

Лейба Л. В. Земельні спори та порядок їх вирішення: монографія / за ред. М. В. Шульги. Харків: Право, 2007. 160 с.

Лісова Т. В. Правове забезпечення землеустрою в Україні: монографія. Харків: ЗАТ «Харків. Друкарня № 16». 2005. 168 с.

Лисанец О. С. Земельно-правовые основы огородничества граждан: монография. Харьков: ФИНН, 2011. 176 с.

Мельник Н. О. Правові засади відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва: монографія. Харків: Право, 2016. 184 с.

Мірошниченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні: монографія. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 268 с.

Мозальова М. В. Правові засади моніторингу ґрунтів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2011. 20 с.

Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: монографія. Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія / за ред.: А. П. Гетьмана, В. Ю. Уркевича. Харків: Право, 2012. 448 с.

Санніков Д. В. Особливості використання і охорони земельних ділянок для садівництва громадян: монографія / під заг. ред. М. В. Шульги. Харків: ФІНН, 2010, 160 с.

Сидор В. Д. Земельне законодавство України: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Київ: Юрид. думка, 2011. 312 с.

Сидоренко В. В. Правові наслідки самовільного зайняття земельних ділянок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2015. 20 с.

Хомінець С. В. Правове забезпечення підвищення родючості ґрунтів: монографія. Харків: Фінарт, 2015. 169 с.

Федчишин Д. В. Правове забезпечення використання та охорони земель громадської забудови: монографія. Харків:

Фінарт, 2015. 248 с.

Філюк П. Т. Юридичне забезпечення захисту земельних прав громадян: монографія. Харків: Право, 2012. 192 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота – вид позааудиторних занять студента навчального характеру, які спрямовані на вивчення програмного матеріалу.

Під час самостійної роботи слід опрацювати конспекти лекцій, літературу, нормативні акти, судову практику до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи є:

- доопрацювання матеріалів лекції;
- виконання домашніх завдань;
- робота в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової літератури;
- складання конспектів тем, що виносяться для самостійного вивчення;
- підготовка до контрольних навчальних заходів.

ЗМІСТ

Вступ	3
Завдання до практичних занять та самостійної роботи	5
Список нормативно-правових актів та літератури	44
Самостійна робота.....	51

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО»**

для студентів денної форми навчання
першого (бакалаврського)
освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

**Харків
2020**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО»**

для студентів денної форми навчання
першого (бакалаврського)
освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

**Харків
2020**